

ระบบมาตรฐานงานชุมชน

หลักการสำคัญ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของ ชุมชนเป็นผู้รับประโยชน์
2. ชุมชนมีความสมัครใจในการพัฒนาตนเอง
3. เป็นกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง
4. เน้นความยืดหยุ่น สอดคล้อง เหมาะสมกับชุมชน
5. ความร่วมมือและการยอมรับเป็นเครื่องมือเชื่อมประสานการทำงานของภาคีการพัฒนา

พัฒนา

6. หลักการสร้างสังคมคุณภาพ เพิ่มคุณค่า
7. สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีจิตสาธารณะ มีจริยธรรม คุณธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชนและชุมชน ใช้เป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปสู่ความเข้มแข็ง
2. เพื่อให้ภาคีการพัฒนาใช้เป็นเครื่องมือเชื่อมประสานการทำงานการพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง

ลักษณะมาตรฐาน

ลักษณะมาตรฐานงานชุมชน ทั้ง 4 ประเภท ประกอบด้วย “ด้าน” กับ”องค์ประกอบ”ที่แสดงถึงคุณลักษณะที่ดีซึ่งสะท้อนภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน และตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชน ซึ่งประเภทมาตรฐานงานชุมชน ทั้ง 4 ประเภท มีดังนี้

ประเภทที่ 1 มาตรฐานผู้นำชุมชน ประกอบด้วยภาวะผู้นำ 3 ด้าน 15 องค์ประกอบ ได้แก่

- 1) ด้านการบริหารตนเอง มี 4 องค์ประกอบคือ
 - 1.1 บุคลิกภาพดี
 - 1.2 ความรู้ ความสามารถ
 - 1.3 คุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรม
 - 1.4 วินัยในตนเอง

- 2) ด้านการบริหารสังคม มี 4 องค์ประกอบคือ
 - 2.1 มนุษย์สัมพันธ์
 - 2.2 ความเป็นประชาธิปไตย
 - 2.3 การประสานงานที่ดี
 - 2.4 การเป็นที่ปรึกษาที่ดี
- 3) ด้านการบริหารงาน มี 7 องค์ประกอบคือ
 - 3.1 การวางแผน
 - 3.2 การแก้ไขปัญหา
 - 3.3 การบริหารงบประมาณ การเงิน บัญชี
 - 3.4 การพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง
 - 3.5 การควบคุมและประเมินผล
 - 3.6 การสร้างและการพัฒนาทีม
 - 3.7 ความรับผิดชอบต่องาน

ประเภทที่ 2 มาตรฐานกลุ่ม/องค์กรชุมชน ประกอบด้วยลักษณะความเข้มแข็ง 4 ด้าน 14 องค์ประกอบ ได้แก่

1) ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน กลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ดำเนินงานได้อย่างมีมาตรฐานควรมีโครงสร้างและกระบวนการทำงานที่แสดงถึงการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรชุมชนให้ไปสู่ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง มี 4 องค์ประกอบคือ

- 1.1 คณะกรรมการ
- 1.2 ระเบียบข้อตกลง
- 1.3 สมาชิก
- 1.4 สถานที่ทำงานกลุ่ม
- 1.5 กระบวนการทำงาน

2) ด้านการบริหารเงินทุนและทรัพยากร กลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ดำเนินการได้อย่างมีมาตรฐานควรมีการบริหารเงินทุนและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า และโปร่งใส สำหรับด้านนี้แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบคือ

- 2.1 การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร
- 2.2 การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร
- 2.3 การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

3) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร กลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ดำเนินการได้อย่างมีมาตรฐานควรจะมีการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชนอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับกลุ่ม/องค์กรอื่นๆ ซึ่งด้านนี้แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบคือ

- 3.1 การพัฒนาการเรียนรู้
- 3.2 การพัฒนาทุนทางสังคม
- 3.3 การเชื่อมโยงกับกลุ่ม/องค์กร

4) ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน กลุ่ม /องค์กรชุมชนที่ดำเนินการได้อย่างมีมาตรฐานควรจะมีการแบ่งปันผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชนอย่างทั่วถึงเป็นธรรม และตอบสนองความต้องการตาม ระเบียบที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิก ซึ่งด้านนี้แบ่งเป็น ๓ องค์ประกอบคือ

- 4.1 การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิก
- 4.2 การแบ่งปันผลประโยชน์ต่อสมาชิก
- 4.3 การจัดสวัสดิการต่อสมาชิกและชุมชน

ประเภทที่ 3 มาตรฐานเครือข่ายองค์กรชุมชน ประกอบด้วยลักษณะความเข้มแข็ง 4 ด้าน 17 องค์ประกอบ ได้แก่

1) ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน คุณลักษณะสำคัญของโครงสร้างและกระบวนการทำงานคือ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน มีกระบวนการทำงานที่เชื่อมโยงไปสู่ภารกิจ และเป้าประสงค์ขององค์กรสมาชิก เนื่องจากคุณลักษณะข้างต้น จะช่วยขับเคลื่อนเครือข่ายไปสู่ผลสำเร็จร่วมกันได้ในที่สุด ซึ่งด้านนี้แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ

- 1.1 องค์กรสมาชิก
- 1.2 คณะกรรมการ/แกนนำ
- 1.3 การบริหารจัดการ

2) ด้านการบริหารงบประมาณและทรัพยากร มีการบริหารงบประมาณและทรัพยากร ทั้งที่เป็นความรู้และบุคลากร โดยยึด ๔ หลักการสำคัญ กล่าวคือ โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีวินัยในการหาและจัดสรรรายจ่ายให้สอดคล้องกับรายได้ มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรสมาชิกสำหรับด้านนี้แบ่งเป็น 5 องค์ประกอบคือ

- 2.1 โปร่งใส ตรวจสอบได้
- 2.2 ความมีวินัยทางการบริหารเงินทุน
- 2.3 ความมีประสิทธิภาพในการบริหารเงินทุน
- 2.4 การบริหารภูมิปัญญา/ฐานความรู้
- 2.5 การบริหารทรัพยากรบุคคล

3) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่าย มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสังมองค์ความรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง สามารถนำบทเรียนที่ได้มาซึ่งพัฒนาขีดความสามารถภายในองค์กรสมาชิกหรือเชื่อมโยงขยายผลไปสู่เครือข่ายอื่น อีกทั้งสามารถใช้บทเรียนความรู้ที่

ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรภาครัฐ ซึ่งด้านนี้แบ่งเป็น
องค์ประกอบคือ

4

- 3.1 การพัฒนาการเรียนรู้
- 3.2 การนำความรู้สู่นโยบายสาธารณะ
- 3.3 การขยายเครือข่าย
- 3.4 การเชื่อมโยงการทำงานเครือข่าย

4) ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิก/ชุมชน มีการจัดสรรผลประโยชน์ตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งเครือข่ายให้แก่องค์กรสมาชิกอย่างทั่วถึง เป็นธรรม การรวมตัวเป็นเครือข่ายส่งผลให้เกิดการฝึกพลังในการพิทักษ์ต่อผลประโยชน์ขององค์กรสมาชิกอย่างสร้างสรรค์จนนำไปสู่บรรยากาศการทำงานที่แบ่งปันแก่ส่วนรวมเกื้อกูลและไว้วางใจกันระหว่างองค์กรสมาชิก โดยด้านนี้แบ่งเป็น 5 องค์ประกอบคือ

- 4.1 การจัดสรรผลประโยชน์
- 4.2 การแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิตระหว่างกัน
- 4.3 การมีพลังต่อรอง
- 4.4 การเกื้อหนุนประโยชน์ต่อชุมชน
- 4.5 การจัดสวัสดิการต่อสมาชิก

ประเภทที่ 4 มาตรฐานชุมชน ประกอบด้วย ลักษณะความเข้มแข็ง 7 ด้าน 21 องค์ประกอบ ได้แก่

- 1) ด้านเศรษฐกิจชุมชน มี 3 องค์ประกอบ คือ
 - 1.1 ครัวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้
 - 1.2 การส่งเสริมอาชีพที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน
 - 1.3 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนตามความเหมาะสมของชุมชน
- 2) ด้านการจัดการทรัพยากรในชุมชน มี 3 องค์ประกอบ คือ
 - 2.1 การบริหารทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม
 - 2.2 การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมชุมชนที่ดี
 - 2.3 ระบบโครงสร้างพื้นฐานเพียงพอต่อความต้องการ
- 3) ด้านสุขภาพอนามัย มี 4 องค์ประกอบ คือ
 - 3.1 ระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสุขภาพจากการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 3.2 การจัดการเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ
 - 3.3 การป้องกันโรคประจำถิ่น (โรคติดต่อและไม่ติดต่อ)
 - 3.4 ความสามารถในการดูแลและจัดการด้านสุขภาพได้ด้วยตนเอง
- 4) ด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี มี 3 องค์ประกอบ คือ
 - 4.1 การนับถือศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
 - 4.2 การมีวิถีชีวิตแบ่งปันเอื้ออาทร

- 4.3 การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน
- 5) ด้านการพัฒนาคนในชุมชน มี 2 องค์ประกอบ คือ
- 5.1 การจัดการความรู้ของชุมชน
 - 5.2 การพัฒนาผู้นำ/สมาชิกในชุมชน
- 6) ด้านการบริหารจัดการชุมชน มี 4 องค์ประกอบ คือ
- 6.1 การจัดการระบบฐานข้อมูลในชุมชน
 - 6.2 การจัดทำแผนชุมชน
 - 6.3 การจัดสวัสดิการภายในชุมชน
 - 6.4 การเสริมสร้างการเมืองการปกครองตามระบบประชาธิปไตย
- 7) ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มี 2 องค์ประกอบ คือ
- 7.1 การป้องกันรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
 - 7.2 การป้องกันภัยธรรมชาติโดยชุมชน

กลไกการบริหารจัดการระบบ มชช.

จังหวัดสามารถกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการระบบ มชช. ที่เรียกว่า “คณะกรรมการระบบมาตรฐานงานชุมชนจังหวัด” และ “คณะกรรมการระบบมาตรฐานงานชุมชนอำเภอ” ได้ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ เช่น

คณะกรรมการฯ มาจากการสรรหา หรือการคัดเลือกของสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัด ในฐานะเจ้าภาพในการดำเนินงาน ซึ่งมีทั้งผู้แทนภาครัฐและภาคประชาชน ภาคเอกชน **คณะกรรมการฯ** เป็นกลไกภาคประชาชน หรือเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนที่มีการดำเนินการพัฒนาตามประเด็นงานที่สนใจหรือภารกิจของเครือข่ายที่ต้องการพัฒนาสมาชิกโดยใช้ระบบ มชช. เช่น ศอช.จ. กพสจ. สมาคมอช.ผู้นำอช. ฯลฯ

คณะกรรมการฯ ที่มาจากการผสมผสานรูปแบบที่ 1 และ 2 หรือรูปแบบอื่นๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันมีผู้นำผ่านการเรียนรู้ ระบบ มชช. มากกว่า 10,000 คนทั่วประเทศ ที่สามารถเป็นพี่เลี้ยง ที่ปรึกษา หรือเข้ามาเป็นกลไกการบริหารจัดการระบบ มชช. ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนการดำเนินงาน มชช.

- ขั้นเตรียมการ ประกอบด้วย การเตรียมข้อมูล/เนื้อหา เตรียมตนเอง เตรียมทีมงาน เตรียมงาน
- ขั้นดำเนินการ ประกอบด้วย การสมัคร การสร้างความเข้าใจ การวิเคราะห์ตนเอง การสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างตัวชี้วัด การจัดทำแผนพัฒนาตนเอง และการ

ดำเนินการตามแผน

- ชั้นประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินผลด้วยตนเอง การประเมินผลโดยชุมชน/สมาชิก/คนรอบข้าง และการประเมินผลโดยคณะกรรมการ
- ชั้นยกย่อง เชิดชูเกียรติ เช่น มอบเข็ม ใบบประกาศเกียรติคุณ
- ชั้นขยายผล เช่น จัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้ มชช.ต้นแบบ

ตารางแสดงขั้นตอนการดำเนินงานและบทบาทผู้เกี่ยวข้อง

ขั้นตอน	กรม	ศพช.เขต/จังหวัด	พัฒนาชุมชนอำเภอ	กลุ่มเป้าหมาย 4 ประเภท
1. เตรียมการ	-สังเคราะห์องค์ความรู้/จัดทำ แนวทาง/หลักสูตร -ศึกษา วิจัย พัฒนา -จัดทำตัวชี้วัดกลาง - นโยบายชัดเจน/กำหนด เป้าหมายงาน -เตรียมทีม/สร้างทีม -สร้างความเข้าใจเจ้าหน้าที่ เขต/จว.	เตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ สร้างความรู้ ความเข้าใจ -อบรม ชี้แจง ประชุม แก่ พัฒนาการ พัฒนาการอำเภอ ประสานงานหน่วยงาน -คำสั่งคณะทำงานฯ	สร้างความรู้ ความเข้าใจ -ทีมงาน -ภาคีหน่วยงาน ประชาสัมพันธ์ การรับสมัคร	เตรียมข้อมูลของตนเอง - จุดอ่อน/จุดแข็ง - ปัญหา/ความต้องการ - ทะเบียนองค์กร ฯลฯ เตรียมตนเอง - จิตใจ / สมครใจ / ตั้งปณิธาน - เวลา - ความรู้ มชช./ตัวชี้วัด/วิธีปฏิบัติ เตรียมชุมชน/สมาชิก/ทีมงาน - สร้างความเข้าใจ/ประชาสัมพันธ์ - สร้างความเห็นพ้อง/การมีส่วนร่วม -หาทีมงานที่ปรึกษา เตรียมงาน - จัดเตรียมเอกสาร ใบสมัคร ฯลฯ
2. ดำเนินการ	สร้างความเข้าใจ -สั่งการฯ ศึกษา วิจัยงาน	-รับสมัคร -ตั้งคณะทำงาน -สนับสนุนทีมงาน -ปฐมนิเทศ สร้างความเข้าใจ กลุ่มเป้าหมาย -ติดตาม ประเมินผล -ศึกษา วิจัย พัฒนางาน	ประชาสัมพันธ์ -ในที่ประชุม -ทำหน้าที่แจ้งกลุ่มเป้าหมาย -สื่อต่างๆ เช่น วิทยุชุมชน ฯลฯ สร้างการเรียนรู้สร้างความ เข้าใจ -การจัดทำตัวชี้วัด -การจัดทำแผน พัฒนาตนเอง -จัดเวทีเรียนรู้ในชุมชน สนับสนุนกลุ่มเป้าหมาย -ให้การดำเนินงานตามแผนฯ ประสบผลสำเร็จ	-ยื่นใบสมัคร -เข้าอบรม -วิเคราะห์ตนเอง -จัดทำตัวชี้วัด -จัดทำแผนพัฒนาตนเอง -ดำเนินงานตามแผน -บันทึกการพัฒนาตนเอง -จัดเวทีเรียนรู้ในชุมชน -เก็บผลงาน/หลักฐานเชิงปฏิบัติ
3. ประเมินผล	วิจัยประเมินผล	-สรุปทเรียน -ถอดบทเรียน	สนับสนุนให้มีการประเมิน โดยชุมชน/สมาชิก/คน ใกล้ชิด - ประเมินจากการสังเกต พฤติกรรม/บุคลิกภาพ - จัดเวทีประชาคม/พูดคุย - ดูจากผลงาน สนับสนุนให้มี การประเมินโดยกรรมการ -ประชุมกรรมการฯ	ประเมินด้วยตนเอง - ฟังเสียงสะท้อนจากครอบครัว - ตรวจสอบตัวชี้วัดที่ได้/ทำสำเร็จ - ชุมชนยอมรับ/ยกย่องชมเชย รับการประเมินจากชุมชน/สมาชิก/ คนใกล้ชิด - สังเกตพฤติกรรม/บุคลิกภาพ - เวทีประชาคม/พูดคุย - ดูจากผลงาน รับการประเมินจากกรรมการ

ขั้นตอน	กรม	ศพช.เขต/จังหวัด	พัฒนาชุมชนอำเภอ	กลุ่มเป้าหมาย 4 ประเภท
			<ul style="list-style-type: none"> -จัดทำแนวทางประเมินผล - พิจารณาหลักฐานเชิงประจักษ์ - จัดเวทีประชาคมประเมินผล - ประเมินโดยใช้แบบสอบถาม สนับสนุนให้มีการ ตรวจสอบ รับรอง -ประชุมกรรมการฯ -ดูจากเอกสาร หลักฐาน สรุปบทเรียน -ถอดบทเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - หลักฐานเชิงประจักษ์ - เวทีประชาคมประเมินผล - แบบสอบถาม
4.ยกย่อง เชิดชู เกียรติ	-มอบเข็มเชิดชูเกียรติ		<ul style="list-style-type: none"> -จัดตั้งศูนย์เรียนรู้/ศูนย์ ประสานงาน -มอบใบประกาศเกียรติคุณ/ เข็ม 	รับใบประกาศ/เข็มเชิดชูเกียรติ
5.ขยายผล	จัดทำฐานข้อมูล <ul style="list-style-type: none"> -ผู้ผ่านมชช. ต้นแบบ -องค์ความรู้ เผยแพร่ผลงาน/บทเรียน จากผู้ผ่าน มชช.	-เผยแพร่ผลงาน/บทเรียนจากผู้ผ่าน มชช.	<ul style="list-style-type: none"> -เผยแพร่ผลงาน/บทเรียนจาก ผู้ผ่าน มชช. -จัดทำทะเบียน ผู้ผ่าน มชช. -สร้างเครือข่ายจากผู้ผ่านมชช 	ผู้ผ่าน มชช.ร่วมเป็นผู้ดำเนินการ เผยแพร่และขยายผล/เป็นที่ปรึกษา/ พี่เลี้ยง